'కథకు కాళ్ళు'

జ్వాలాముఖి

కొందరు దుఃఖం ఒడిలో పుట్టి పెరిగినా ఆత్మీయతను నోచుకోక పగులబడి ఏడ్చే సౌకర్యానికికూడా దూరమై జీవితమంతా పుండు పుండుగా మిగిలిపోతారు—అది జీవితానికి గండికొట్టి బీడుచేస్తుంది—

ఈ కనిపించని దుఃఖంవల్ల మనిషి తన జీవితపు శిధిలాల్లో తానే పిడికెడు పీడకోసం బిచ్చగాడై తిరుగుతాడు. తన బతుకుముందు తానే ఆత్మీయతకోసం పడిగాపులు కాస్తూ అంగలారుస్తాడు - ఈ వెలితి జీవితాన్ని నిత్య సంక్షోభానికి గురిచేస్తుంది. బయటపడని సంక్షోభం బతుకునంతా పాడుచేస్తుంది—మూగవేదన చాలా క్రూరంగా వుంటుంది.

పుట్టగానే ఏడ్చి కొందరు లోకం సానుభూతిని సంపాదించుకుంటారు. ఆ సానుభూతి పీడల్లోనే వారి జీవిత దుఃఖం క్రమంగా దూరం అవుతుంది. నాకా సౌకర్యంకూడా దొరకలేదు.

నేను లోకానికి పరిచయం కావడమే ఒక పీడగా జరిగిపోయింది. పదినెలలు మోసినా నేను బయటపడక పోయేసరికి నా తల్లిని కోదండం వేలాడదీశారు. ఈ రాక్షస చికిత్స వల్ల నన్ను నెత్తుటి ముద్దలా బయటపడేసి కోదండంమీదే కన్నుమూసింది నాతల్లి. శవానికి నాకూ మిగిలిపోయిన బొడ్డు సంబంధాన్ని కోసేబదులు నా మెడకోసేస్తే పీడ వదలిపోతుందనుకున్నారు బంధువులు. వేలాడదీసినా చన్నీటముంచినా ఏడ్వని నా రాక్షస ప్రకృతినిచూసి ఊరికి చేటు దాపురించిందనుకున్నారు. నిట్టూర్పుల్లాంటి శ్వాసను మిటమిటచూసే కనులనుచూసి దయ్యం పోరదనుకున్నారు. కానీ నాటి నా చూపులలో తల్లి కోసం వెతుకులాటవుందని ఒక్కరూ అర్థం చేసుకోలేదు. 'అయ్యో! ఆ పసివాడేం పాపం చేశాడని' గుండెలకు హత్తుకున్న మేనత్తను అందరూ ఆడిపోసుకున్నారు. ఈ లోకంలోకి నా రాక ఎవ్వరికీ ఇష్టంలేదు. అందుకే తంబాాలు మోగలేదు. తినుబండారాలు గోలలేదు. నా పీడ విరగడ చేసుకునేదెలా అనే ఆలో‌చనలో పడ్డారు.

గోరుచుట్టుపై రోకటి పోటన్నట్లు తల్లిని కాల్చబోయిన తండ్రి శ్మశానం నుండి అలాగే బైరాగులలో కలసిపోయాడు. చనుబాల తీపికి బదులు నా శైశవమంతా కాలిన కమరు వాసన నిండిపోయింది. గండం పిల్లవాణ్ని పైటచాటున పెంచ‌దము మేనత్తకు గగనమైంది. తండ్రికిదూరమయినవాడు ఎంత దిక్కుమాలిన బతుకు బతకాలో అంతదిక్కుమాలిన బతుకుబతికాను.

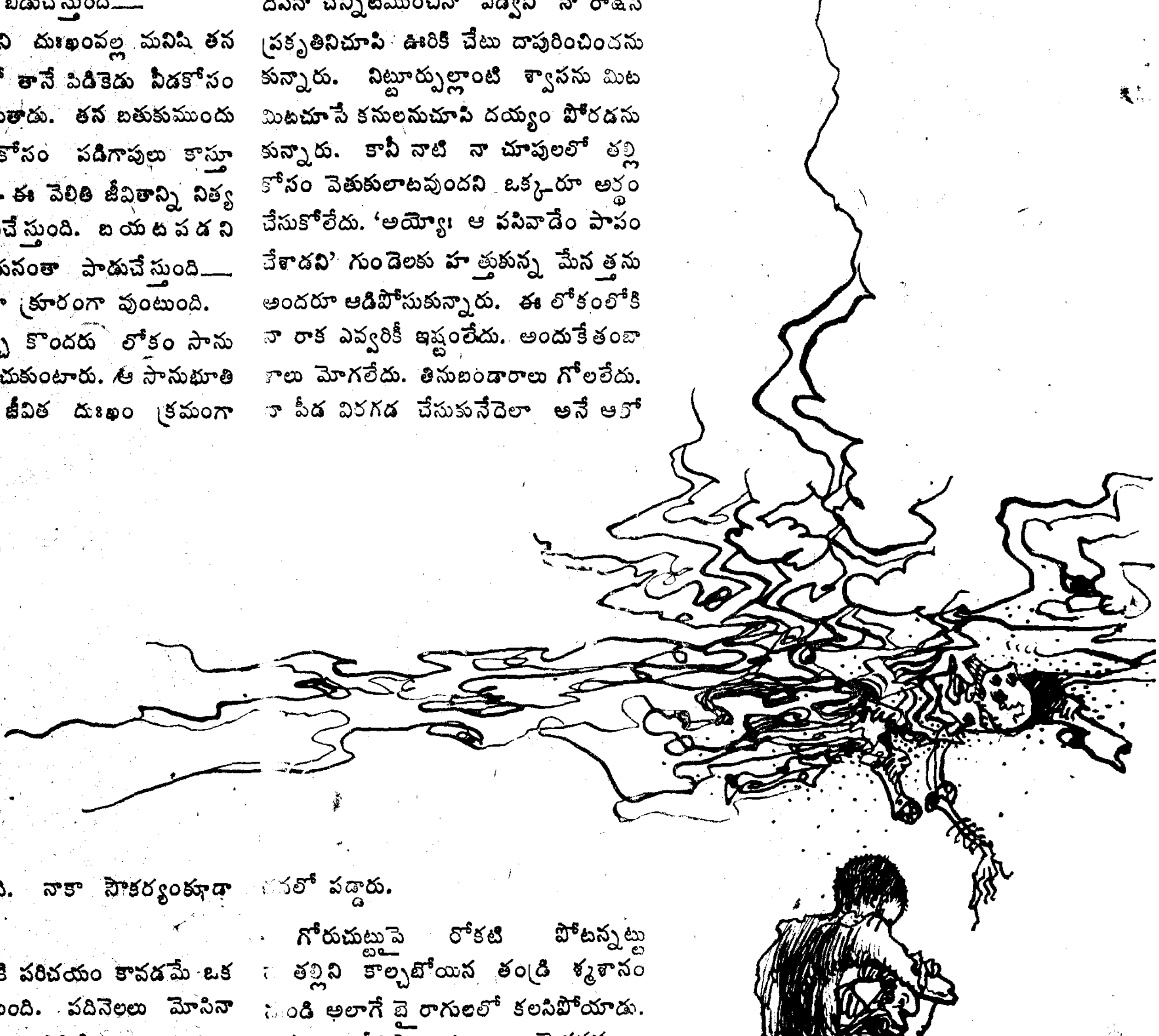

చాల నిర్దయగా మేనత్త మీద ఖ ంగా నా శైశవం గడించింది-నాతోటివాడై నా మేనత్త కొడుకు రోగాన పడి నవిసి నవిసి చచ్చాడు-వాడి ఎంగిలిపాలు తాగిన నేను దున్నలా పెరిగాను. ఈ విషాదం రిగాక మేనత్త నాకండగా వుండడం అస య్యమై పోయింది. 'రాక్షసిపోరడు కావాలో భర్త కావాలో తేల్చుకో' అని మేనత్తను నిల దీశాడు పెనిమిటి -

ఆ విధంగా ఆరేళ్ల విందీ విండక ుందే దేవాలయం మంటపంలోకి విసరబడ్డా . వచ్చి పోయేవారి దయాదాక్షిణ్యాల మీద నత్త అందజేసే చద్దన్నం చాటు మూటల మీద కాలం గడిపాను-

నా బతుకు వేము బతుకుతుం జేష్ట ముండాకొడుకా తాసిలిపోరడా, తల్లిగండం బ్రష్టుడా, దురదృష్ట జాతకుడా సి వినా యకా, ముద్ద వప్పు వగైరా సహ నామా లతో నా బాల్యం నిత్యం ఎగతాళికి గుర య్యేది. నేను చేసిన పాపమేమిటో నాకు బోధపడేదికాదు. తిట్లు చీవాట్లు కొట్టడాలు కూలదోయడాలు ఉమ్మివేయడాలు నాకు తప్పేవి కావు. దాక్కొని బతికేవాణ్ణి అయినా మేనత్త పిల్లలు కసితో శోధించి ాధించే వారు. తిరగబడే ధైర్యం వుండేది కాదు.

బావిపొట్ట తాకుడు కాళ్ళు పెద్దగుండు పీల చేతులు గజ్జి వళ్ళు ధూసి అందరు అస హ్యించుకునేవారు. పడుకున్నది చూ నల్గురు

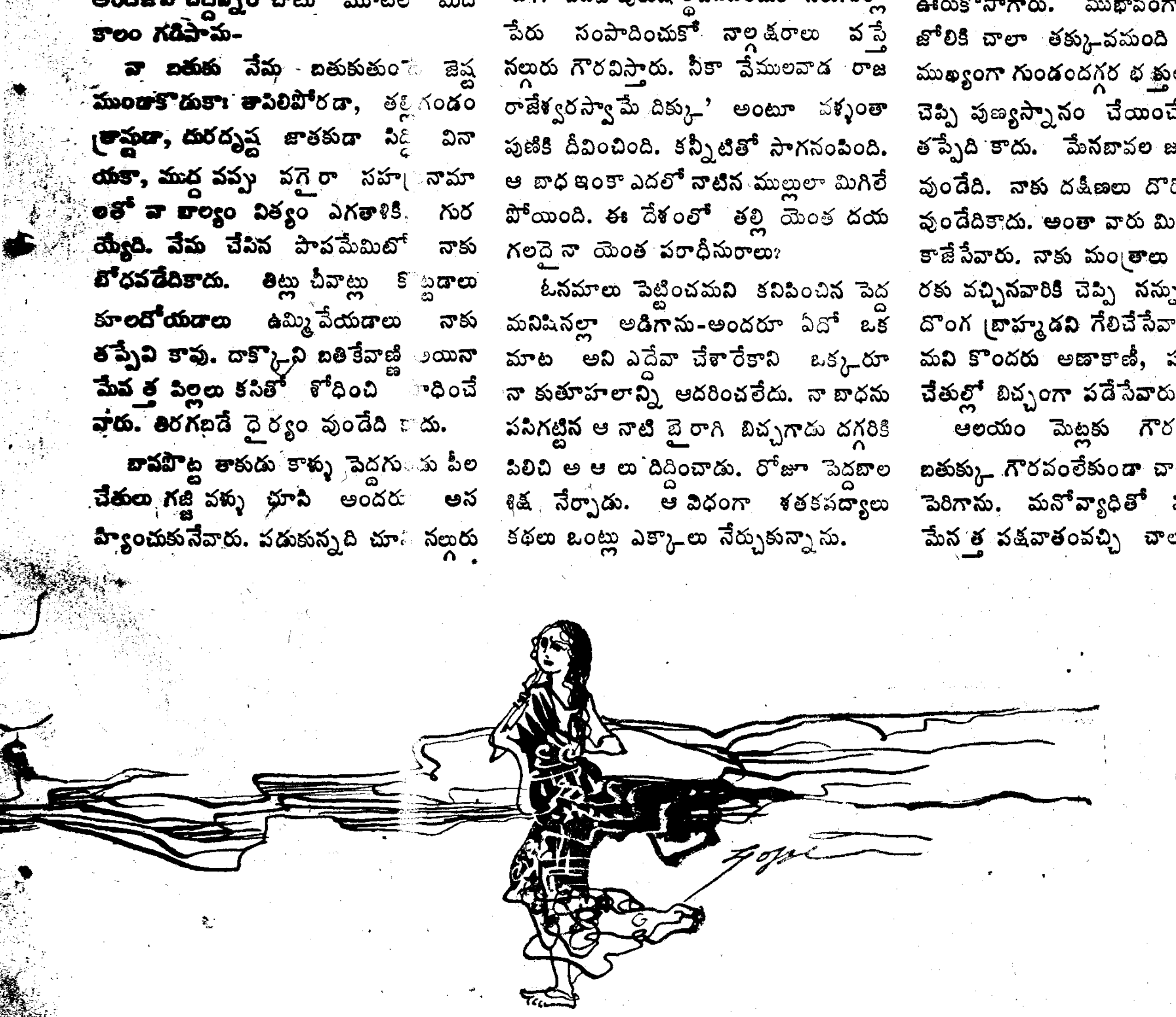

ఎత్తుకుపోయి వచ్చి బొందలో పడేసి ట్టిపోసే వారు. ఒకసారి పూర్తిగా పూడ్చేదాగా చ్చింది. దూరంనుండి చూసిన ఒక బైరాగి చ్చగాడు పరుగున వచ్చి కాపాడాడు. 'నో నా లేదా ముత్తుకోడానికి?' అంటూ మిట మిట చూసే నన్ను దులిపాడు. మేనత్త పిల్లల్ని వాయించి వంపాడు.

ఇంతలో ఊళ్ళోకి పెద్ద సాములార్లువచ్చి ఆర్ష ధర్మాన్ని రక్షించడానికి బ్రాహ్మణ పిల్ల లందర్నీ పోగుచేసి సామూహిక ఉపనయ నాలు చేశారు. ఆ పుణ్యాన నా మెళ్ళో కూడా జందెంపోగు పడింది. ఆ సంతోషంతో ఎవ్వరూలేంది చూసి మంచం పట్టిన మేనత్త దగ్గరికి పోయి "భవతీ భిక్షాందేహి మాత" అంటూ తొలిభిక్ష పెట్టమని జోలె చూపాను. పలకా బలపం పెద్దబాలశిక్ష భిక్షలో పడేసి 'బాగా చదివి పురుషార్థివనిపించుకో నలుగుర్లో పేరు సంపాదించుకో నాల్గక్షరాలు వస్తే నల్గురు గౌరవిస్తారు. నీకా వేములవాడ రాజ రాజేశ్వరస్వామే దిక్కు' అంటూ వళ్ళంతా పుణికి దీవించింది. కన్నీటితో సాగనంపింది. ఆ బాధ ఇంకా ఎదలో నాటిన ముల్లులా మిగిలే పోయింది. ఈ దేశంలో తల్లి యెంత దయ గలదైనా యెంత పరాధీనురాలు?

ఓనమాలు పెట్టించమని కనిపించిన పెద్ద మనిషినల్లా అడిగాను-అందరూ ఏదో ఒక మాట అని ఎద్దేవా చేశారేకాని ఒక్కరూ నా కుతూహలాన్ని ఆదరించలేదు. నా బాధను పసిగట్టిన ఆ నాటి బైరాగి బిచ్చగాడు దగ్గరికి పిలిచి అ ఆ లు దిద్దించాడు. రోజూ పెద్దబాల శిక్ష నేర్పాడు. ఆ విధంగా శతకపద్యాలు కథలు ఒంట్లు ఎక్కాలు నేర్చుకున్నాను.

చాతుర్మాస్యం పూర్తిచేసుకొని వెళ్తూ పెద్ద సాములార్లు సంస్కృత పాఠశాల స్థాపించారు. శివాలయ మండపంలో పాఠాలు జరిగేవి. దేవస్థానంవారు విద్యార్థులకు ఉచిత భోజన వసతులు కల్పించారు. నా మేనత్త, పెనిమిటి కాళ్ళ వేళ్ళపడి నేను సంస్కృత పాఠశాలలో చేరేటట్టు చేసింది. అక్కడా మేనబావల సాధింపులు తప్పలేదు. బైరాగి బిచ్చగాని సలహామేరకు ఆసనాలు నేర్చు కున్నాను. వ్యాయామంచేసి కండరాల్ని సమ తూకం చేశాను. నా పట్ల ఏ గురువూ శ్రద్ధ చూపకపోయినా విన్నది ఆలయ స్తంభాలకు అప్పజెప్పి పాఠాల్ని కంఠోపాఠం చేశాను.

పదేళ్లలో అమరం, శబ్దమంజరి, వ్యాక రణం, పంచకావ్యాలు వగైరా నాకు వశ మయ్యాయి. నన్నదివరకు కొట్టేవారు తిట్టి ఊరుకోసాగారు. ముభావంగా వుండే నా జోలికి చాలా తక్కువమంది వచ్చేవారు— ముఖ్యంగా గుండందగ్గర భక్తులకు మంత్రాలు చెప్పి పుణ్యస్నానం చేయించేచోట తగాదా తప్పేది కాదు. మేనబావల జబర్దస్తీ చాలా వుండేది. నాకు దక్షిణలు దొరికే అవకాశమే వుండేదికాదు. అంతా వారు మిగతా ధూర్తులు కాజేసేవారు. నాకు మంత్రాలు రావని నా దగ్గ రకు వచ్చినవారికి చెప్పి నన్ను నెట్టేసేవారు. దొంగ బ్రాహ్మడని గేలిచేసేవారు. పోనీపాప మని కొందరు అణాకాణీ, పండూ కాయా చేతుల్లో బిచ్చంగా పడేసేవారు.

ఆలయం మెట్లకు గౌరవంలేనట్లే నా బతుక్కూ గౌరవంలేకుండా చాల నిరాదరంగా పెరిగాను. మనోవ్యాధితో మంచం పట్టిన మేనత్త పక్షవాతంవచ్చి చాలా బాధపడింది.

సరిగ్గా శివరాత్రి మధ్యరాత్రి కన్నుమూసింది. ఇంటిచుట్టూ వందసార్లు తిరిగాను. ఇంట్లోకి పోయే ధైర్యం రాలేదు. ఉదయం శవాన్ని తీసుకుపోయేప్పుడు వాకిట్లోకి పోయాను—

దీపావళి స్పెషల్ ట్యూబ్‌లైట్

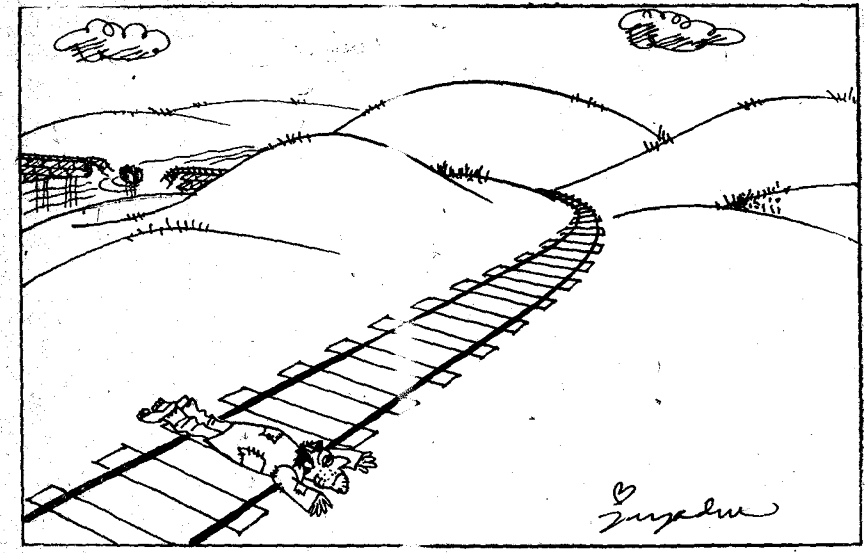

"కండ్లు చల్లబడ్డాయా దరిద్రుడా! పుట్టగానే తల్లిని మింగినవ్. ఇంటికి తెచ్చినందుకు నా తమ్ముణ్ణి మింగినవ్! పాలిచ్చినందుకు అత్తను మింగినవ్. ఇంకా చాలదా! పోరా! మూలా నక్షత్రం ముదనష్టం ముండాకొడకా!" అంటూ నా పెద్దబావ నెట్టిపారేశాడు. 'శవాన్నయినా మోయనీయమంటే 'పాపిష్టివాడివి నీవు ముట్టుకుంటే దొరికే కైలాసంకూడా దొరకదు' అని రెండోబావ చీవాట్లు పెట్టాడు.

ఆవు శవం పోతూవుంటే లేగదూడ వెంబడించినట్లు నడిచాను. శ్మశానం చేరాను— అంత్యక్రియలు జరిగాయి. దగ్గర వారంతా కాష్టంమీద కర్రలువేసి దండాలు పెట్టారు. దహనసంస్కారం జరిగింది. చిల్లికుండ పగుల గొట్టారు. దూరాన చెట్టెక్కి చూస్తూ వుండిపోయాను. కపాలమోక్షం జరిగాక అందరూ 'శిల'ను భద్రపరచి వెళ్ళిపోయారు. ఏటిలో స్నానాలుచేసి వారు యింటిముఖం పట్టేదాకా అలాగే వున్నాను. ఎవ్వరూ లేంది చూసి చెట్టుదూకి చితి దగ్గరకు పరుగుతీశాను.

'అత్తమ్మా!' అంటూ యెన్నో సార్లు చితిచుట్టూ తిరిగాను - ఆమె తగులబడిపోతూ చుంయ్ చుంయ్‌మని కరుగుతూ నా వేదనకు గుర్తింపు నిచ్చింది. తగులబడిపోయే శరీరాలకు రాగద్వేషాలెందుకో తెలిసిరాలేదు.

నన్ను వంటరివాణ్ని చేసి నా అత్తమ్మ వెళ్లిపోవడానికి వీలులేదన్నట్టు భీష్మించుకొని చితిముందు కూచొనిపోయాను. నాకోసం పరితపించిన ఆ మహాతల్లి కరిగి ఆవిరై పంచభూతాలలో కలసి నాకు సంక్షేమఛత్రాన్ని తెరుస్తోందని భావించాను. భౌతిక విజ్ఞానం దెబ్బతిన్నచోటే ఆధ్యాత్మిక భ్రాంతి పెరుగుతోందనే వేదాంతసారం నాకానాడు తెలిసిరాలేదు. అలాగే గంటల తరబడి పలవరిస్తూ కూచుండిపోయాను. కడుపులో చేయివేసి తిప్పినట్లుండే ఆవేదన తగ్గలేదు. అత్త అతృప్తాత్మ పలుకుతుందనే భ్రాంతి పోలేదు.

అవి దుఃఖంరాని విషపు ఘడియలు— వేధించుకుతినే వేదన ఆవహించిన నిశ్శబ్దం, ఆ మానసిక స్థితిలో ప్రశ్నగా పరితపించి ఫలితంరాక క్రూరమైన ఆశ్చర్యంగా మిగిలాను. నాటి నా వేదనాపూరితమైన ఆశ్చర్యంలో కుండలీకరణలా కూలబడిపోయాను. అక్కడ తీసివేతను—ఎవరో కసిగాచేస్తున్న భాగహారాన్ని-నిశ్శేషాన్ని-నిండుసున్నాను.

దుఃఖంరాని బాధలో రగిలే కుంపటిలా కూర్చుండిపోయిన నాకు సెలయేటి అలవచ్చినట్లయింది. కనిపించని కంఠం వినిపించింది. దుఃఖోపశమనం వెంటాడసాగింది.

"ఎంతసేపని కూచుంటావు? పిచ్చి బ్రాహ్మడివి కాని! ఏమన్నాపోయిన ప్రాణం తిరిగి వస్తదా?"

నా మౌనాన్ని చీలుస్తూ వచ్చిన మధుర వాణిని నిర్లక్ష్యంచేస్తూ నా సమాధిలో నేనే లీనమైపోయాను.

"తెల్లారేదాకా కూచుంటావా, బొక్కలేరడానికి వచ్చినవాళ్ళు చచ్చినామె సొమ్ములు దొంగతనం చేయడానికి వచ్చినవని నిన్ను చూపతంతరు."

చెవ్వు మనిపించే లోక నిష్ఠూరాల్ని చెప్పిన కంఠంవైపు చూశాను. మేఘాల మెరుపు-జారిన బంగారుతీగ, సెలయేటి గలగల— లోకవాడి.

"ఏం బాపనయ్యా! గుర్తు పట్టినవా? మెట్లుమీంచి నిన్ను నూకేస్తే లేపి కొంగు పట్టి కట్టినదాన్ని. మరచిపోయినవా?"

నా జీవితమే కూలదోయడాల మధ్య గేలిగా గెంతుతున్నప్పుడు ఏదని గుర్తుంటుంది?— మనిషిగా నన్ను గుర్తించినందుకు యింకా అటువైపే చూస్తూ వుండిపోయాను.

"గుడ్లు వెళ్ళబెట్టి చూసి చూసీ పిరికివాడివైనవ్! ఒక్కసారి గుడ్లురిమి చూడు. గజ గజ వణుకుతారు. గుడ్లురిమి చూడలేనివాళ్లకు పెద్ద గుడ్లుండి కూడా దండుగే" కనుగుడ్ల మీదే లోకాన్ని వెల గడుతున్నందుకు చోద్యంగా చూశాను.

"ఇంగ చాలుకావి-లే,....తెల్లారిందంటే పుణ్యానికి యిరుక్కుంటావు లేలే....ఎక్కడి పిచ్చోడివయ్యా నీవు! పోయినవాళ్ళ మంచితనం మనసులో పెట్టుకొని నడుచుకోవాలి. ఫికరు చేస్తే ఏం లాభం చెప్పు! లే...."

నా విచిత్రపు చూపు ఆగలేదు—లాభం లేదనుకొని ప్రాణవాయువులా కదిలి రానే వచ్చింది.

"చెవుడా! చెప్పేది నీకు కాదు?"

అంటూ రెట్టబట్టి లేపింది. వీపంతా చరిచి దుమ్ము దులిపింది. నెత్తిన పారిన బూడిదనంతా ఎగుర గొట్టింది. ఆ చొరవకు నాకు రావాలనుకున్న మాట కూడా రాలేదు.

"నంది విగ్రహంలా వున్నావు. ఏం లాభం? వులుకవు పలుకవు. అందుకే అందరు అనుకుంటారు బారెడు చదివినా జానెడు బతుకు. తెలువకపోయే చాలు నడూ... ఊఁ...." అంటూ చేయి పట్టుకొని లాక్కువెళ్ళసాగింది. లోకాభిరామాయణంలా వచ్చి లోకజ్ఞానంలోకి నెట్టింది-అద్భుతం! ....

"ఏం మనిషివయ్యా బాపనయ్యా! మొత్తుకొని నోరు నొప్పి పెట్టింది. కాని నీవు మాత్రం పలుకవు. ఏం నేను మనిషినికానా?" అప్పటికే ఏటి ఒడ్డుకు చేరి నన్ను వదిలేసి ఏట్లోకి దిగి దోసిలితో నీళ్లు తీసి ముఖాన కొట్టింది. నీళ్ళు కొడుతూ స్నానం చేయించ సాగింది. నీళ్ళు చల్లుతూ రాస్తూ పోయింది.

"నలుపులో నలుపు. ఏది మనో ఏది

నీళ్లో తెలియకుండా మట్టి దిబ్బలా యా రయినవ్. కళ్లు మాత్రం పెద్దగ మెరు య్. అవే లేకుంటే నీ దిక్కు నేను కూడా ాసే దాన్ని కాను. ఎన్నిసార్లు గుడికాడ ల్కా రించినా వరాకు! ఇంత అరచినా మ ్గాడ వేమయ్యా వేమ మనిషివి కానా!.... గో! ఇట్లనే వున్నావంటే ఏట్లోకి తో స్త. ాడు అవునూ! నీకు ఈత వస్తుందా?...." నీవు తోముతూన్న మనిషి రెట్టలు పట్టుకో ఆగి పోయింది. వత్తదన్నట్లు తలూపగానే ్లోకి తోసేసింది. ఈదుకుంటూ గట్టు చేరాను తల ముంచి స్నానం చేశాను. ఈలోగా పై ంచ పిండి తుడుచుకోమనిచ్చింది. అది క కొని పెద్ద పంచ పిండుకొని భుజాన వేసుకు ను. ఆ పిల్ల దారి చూవగా పెద్ద పెద్ద ాళ్ళు దూకుతూ అవలి గట్టుకు చేరాను. ఆ ్వాత ఆమె చొరవతోనే పెద పంచను ండు చేతులా చెరోవైపు తెరచాపలా ప కొని ముందుకు నడుస్తూ మాట్లాడసాగాం ఆ మాటలు చల్లని గాలికన్నా ఆత్మీ ంగా తాకాయి.

"ఈత ఎట్ల నేర్చుకున్నావు బాపనయ్యా?"

"ఒకరోజు గుండం గట్టుమీద క ొని చెంబుతో స్నానం చేస్తూంటే చిన్న బావ వచ్చి తోసింది. అంతే....పట్టు పట్టి ంబు విడువక కాళ్ళు చేతులు కొడ్తూ ంగం మునుగుతూ ఒడ్డు చేరిన. ఆ విధంగానే గట్టు పంటి వాలుగయిదుసార్లు తర్వాత ఈత కొట్టిన వచ్చేసింది...."

"ఇప్పుడన్న తెలిసిందా గ క్కే సంగతి! కష్టాలకు కూడా గట్లుంటయి. తల వంచితే మునుగుతవు. కాళ్ళు చేతులు ఆ స్తే ఒడ్డుకు వస్తవ్. ఈత ఎట్ల తెగించి ర్చు కున్నవో గట్లనే బతుకు నేర్చుకో. మీ పడే కష్టానికి తల వంచకు. తలదన్ని నిలు డు. అప్పుడు నీ జోలికి యెవడూరాడు. ద ాలు కూడా పెడతారు. తలవంచినవంటే ుట్టి కాళ్ళల తప్పవు.... తెలిసిందా బతుకం టే?"

పంచ కావ్యాలు చదివినా పంచతంత్ర ంతో పాఠం చేసినా నాకు రాని లోకజ్ఞాన ఈ ఆడపిల్లకెలా వచ్చిందాని ఆలోచిస్తూ ద్భు తానికి పులకరించాను.

"ఏం బాపనయ్యా! చలేస్తు ందా? లావటి వంటికి చలి వుండదుగద?..నీ ంతా తలకిందులే....సరే.... ఈ పంచ ఆరిం .... కట్టుకో...."

పెద్దపంచ కట్టుకొని చిన్నపంచె నిండుగా కప్పుకున్నాను. చేతులు కట్టుకొని నడవ సాగాను.

"అయ్యో! రాత! ఒకరు చెప్తేనే తెలుస్త దన్న మాట!"

"ఏం జేయమంటవు మరి! చెప్పటానికి తల్లి లేదు తండ్రిలేదు. పెంచిన మహాతల్లి పోయె. అందర్నీ మింగిన...."

"ఎవరి కాలం తీరి వారు పోయిన్రు.... అంతేగాని నీవు మింగడమేమి! అన్నీ తప్పుడు మాటలు....బతుకు సంగతి ఒకరు చెప్పేది కాదు. దానంతల అదే రావాలి...." దీర్ఘాలోచనలో పడిపోయి నడుస్తూన్న నన్ను అమాంతం ఆపి కళ్ళు చారెడు చేసి మళ్ళీ చెప్పసాగింది-

"ఏయ్ బాపనయ్యా! వెనకటికో పాము ఒకడేది సాధువు మాట విని జీవహింస మానిం దట. మూలకు నక్కిన ఆ పామును రాళ్ళతో కొట్టి నెత్తురు నెత్తురు చేస్నిరట. ఆ బాధ తోనేపోయి సాధువును చూసిందట. అందు కాయన 'ప్రాణహాని చేయవద్దన్న కానీ ఆత్మ రక్షణ చేసుకోవద్దని చెప్పలేదే!' అని చెప్పిండట. ఆ తర్వాత పడగెత్తి బుస కొట్టే దాన్ని చూసి లోకం పాలుపోసి పండుగ చేసిందట. అదే నాగులచవితి. తెలిసిందా?"

తెలిసినట్టు తలూపాను.

"ఏం తెలిసింది గంగిరెద్దూ?"

"నాగుపాము కథ."

"మొద్దురాచిప్పా! నీ తెరువు వచ్చినవారి మీద కూడా నీ తడాఖా చూపి అభిమానంతో బతుకు. కథను కథగా పూకొట్టొద్దు. నీతి తెలుసుకుని మసలుకోవాలి నీకు పాఠశాలలో ఇవన్నీ చెప్పరా?"

"అక్కడ అన్నీ నోటికి పట్టాల. దాని తోనే కాలం సరిపోతుంది."

"అయ్యో నా తలరాత!" అంటూ గాజుల గలగలల్లో తల బాదుకుంది.

"నా తలరాతకు నీవెందుకు కొట్టు కుంటావు?"

"ఆ సంగతన్నా తెలిసిందా గణపతీ?"

"తెలిసింది."

"సంతోషం! ఇక తలవంచి గుడిశలోకి దూరు. ఇక్కడ తలెత్తావంటే సఫా ...."

చెప్పినట్లు గుడిశలోకి దూరాను. విచిత్రం. జానెడు జాగాలో లోకజ్ఞానం నిండిపోయింది. గోడ తడకలమీద గీసిన బొమ్మల్ని చూప సాగింది.

"ఇది మనిషి పుట్టుకను తెలియజేసే పరి ణామ సూత్రం-ఇవి గ్రహాలు—చంద్రుడు భూమి తమచుట్టూ తిరుగుతూ సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుతయ్. భూమి తిరగడంవల్లనే రాత్రి పగలు ఏర్పడుతవి—ఇవి గ్రహణాలు ఇది ప్రపంచపటం. ఇది మన భారతదేశం- ఇదిగో తెలుగువారి పోతుగడ్డ-ఇవి మా నాన్న పుస్తకాలు...."

అన్నీ కొత్తలోకంలా చూడసాగాను—

"ఎప్పుడు తిన్నవో ఏమో! అంబలి ఉన్నది తాగుతావా? కులం పోతదా?"

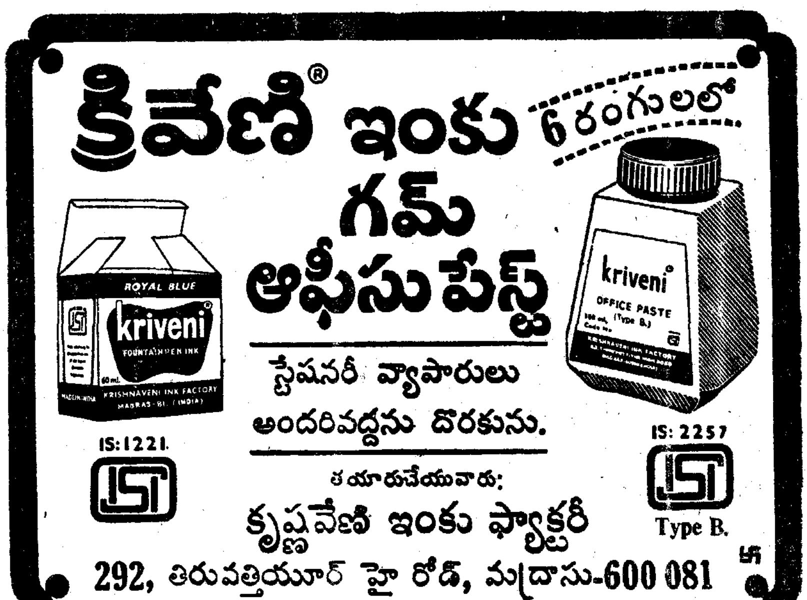

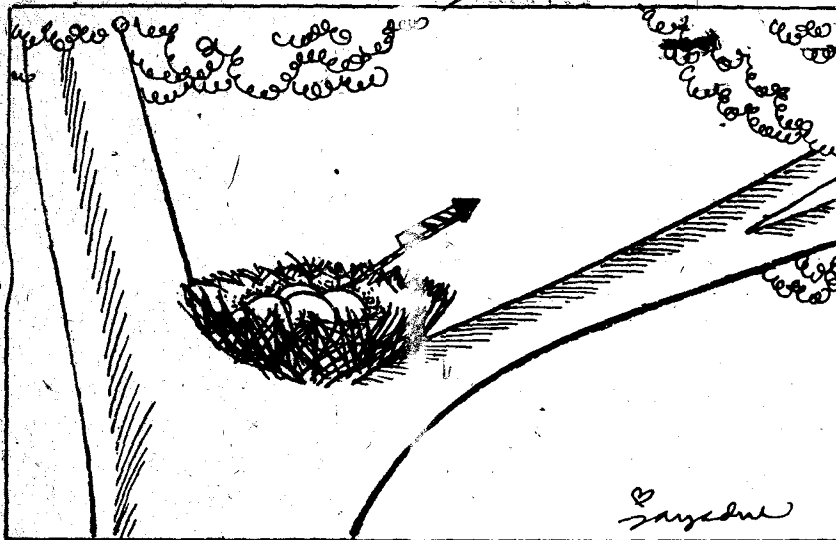

"కులం పోయినా బతుకు మిగులుతే పది వేలు."

"అమ్మో అమ్మో చిలక మాట్లాడు తున్నదే!"

——అవే నవ్వులమధ్య అన్న ప్రాశనం లాంటి నాలుక రుచి పండుగ జరిగింది. పుల్లి పాయ కారంఘాటు నసాళానికెక్కినా నోటికి ప్రాణం వచ్చింది. ఆ తర్వాత తన వివరాలు చెప్పసాగింది. చీకటి వెలుగుల మెరుపుల ఆకాశంలా ఆ పిల్ల మారిపోయింది. ఆ పిల్ల గతంలో నా ప్రస్తుతం వెతికాను——

"గుడి మెట్ల మీద అడుక్కునే దుర్దశకు వచ్చేసిన మా కులం పార్వతుల కులం. శివుని పేర వదిలివేయబడిన శివదాసీలం-శివుని పెళ్ళాలుగా పార్వతులని పిలువబడినా భక్తుల రాత్రుల్లో రాలిపోతూన్న భోగంవాళ్ళం. గుడిమీద వచ్చే ఆదాయంలోంచి 'పట్టీ' పేరిట కొంతభాగం మీ బాపనోళ్ళందరికీ నెలనెలా చేరుతుంది. కాని గుడి ఆచారాన్ని కాపాడే మా శివదాసీలకు మాత్రం సున్నే- దేవస్థానం దయాదాక్షిణ్యాలమీద బతకాలి. మెట్లమీద అడుక్కోవాలి. కోరినవారికి వళ్ళమ్ముకోవాలి. కమెటీ వాళ్ళు గుళ్ళో లింగాలను మింగే పెద్ద జంగాలు. ఈ దేవస్థానం మమ్మల్ని చెత్త కుండీల్ని చేసింది.

అటువంటి పార్వతుల్లో మా అమ్మ అభిమానవతి. దేవస్థానం పెద్దలకు ధొరకని తులసి-అయినా పార్వతి - కన్నెపే వుంచిన. కొవ్వగాళ్ళు మా అమ్మ తులసమ్మను ఓ రాత్రి పాడుచేయ చూసిన్రు పాడుబడ్డ పార్వతి గుళ్ళో ఆ ఘోరం జరిగేదే కాని ఒక బైరాగి బిచ్చగాడు దేవునిలా వచ్చి గండం తప్పించిండు. ఆ కొట్లాటలో దెబ్బలు తాకిన బైరాగిని ఇక్కడికి తెచ్చింది. చెట్లమందు పోసి దమ్ము దగ్గును కూడా నయంచేసింది. చేపమ్మందు తింటూ శానరోజులుండిపోయిన బైరాగి మీద మా అమ్మ మనసుపడ్డది-ఇద్దరూ ఒకటయిన్రు...."

"ఆయనపేరు."

"కొందరు బైరాగి అంటారు-కొందరు బిచ్చగాడంటారు. కాని మా అమ్మ మాత్రం భిక్షపతి అని పిలిచేది."

"ఆయనే నన్ను కాపాడి అ ఆ లు దిద్దించింది. ఆయన పేరు భిక్షపతి అనగా నేనూ విన్నాను. మీ అమ్మను కూడా చూసి వుంటాను."

"వాళ్ళెప్పుడూ గుడిమెట్లు మీదకన్నా ఎక్కువ పాత పార్వతమ్మ గుడికాడే వుండే వారు."

"మీ అమ్మ పాటలు పాడేది కదా!"

"అవును-అమ్మ శివరాత్రి జాగారంనాడు శివగాథలు చాల గొప్పగా పాడేది. అది విన్నాకే దేవస్థానంవారు వెంటబడ్డరు."

"తర్వాతేమైంది."

"నేనింకా అమ్మపొట్టలోనే పెరుగుతున్నానట. రాత్రి కాగానే ఈ గుడిశకు తిరిగి వచ్చే అమ్మా అయ్యను ఈ ఏటికాడే పోలీసులాపిన్రట. చెట్టుకుకట్టి కాల్చేసిన్రట. ఎంత ఏడ్చినా చివరకు శవాన్ని కూడా ఈయలేదట. పార్వతులందరూ కలిసి మా నాయన అసలు సంగతి అడుగుతే అమ్మ [illegible] రోజుల్లో తెలంగాణాలో రైతు[illegible] కోసం తిరుగుబాట్లు చేసిన్రట. [illegible] నాయకుడే మా నాయనట - ఎంతో కాలంగా వెతుకుతూన్న పోలీసులు మా నాయన వావాడు అట్లపట్టుకొని కాల్చేసిన్రట. ప్రాణం పోతున్నా రహస్యాలు చెప్పలేదట. చివరకు 'విప్లవం వర్ధిల్లాలి' అని అరచి ప్రాణం విడిచిండట... పుట్టెడు దుఃఖంతో మునగక అమ్మ నన్ను తొమ్మిది నెల్లూ మోసి కన్నదట....ఐదేళ్ళ దాకా పెంచిందంట. ఫికరుతో రోగానపడి నన్ను కులంపెద్దల కప్పజెప్పి కన్నుమూసిందట. పెద్దజంగం సాంబయ్య తాత నన్ను పోయిన ఏడుదాకా పెంచిండు. పెద్దరోగం పెరిగి పోయిండు.ఆయనే అమ్మానాన్నల విషయాలు చెప్పింది. సాంబయ్య తాతంటే ఈ పార్వతులమెట్ట వాళ్ళకంతా శానభక్తి. మా కులం వాళ్ళకు కొంత మాములు ఇప్పించమని దేవస్థానంవారితో కొట్లాడిండు. అట్లు కొట్లాడమని మా నాయన చెప్పిండట. ఏదీ రాకుండానే ఇద్దరూ పోయిన్రు....ఒంటికంటి రామలింగంలా మిగిలిన...."

కథకాదు నిజంచెప్పి నిలువునా కన్నీరు మున్నీరై ఏడుస్తూన్న పార్వతిని యెలా ఓదార్చాలో తెలియలేదు-కన్నీళ్ళే నోచుకోని నేను ఎదుటివారి కన్నీళ్ళెలా తుడవాలో తెలియక తికమకపడ్డాను....గుడిశమీదికెక్కి కోడి కాలజ్ఞానిలా నిక్కినిక్కి కూసింది. ఇద్దరం లేచి గుడివైపు బయల్దేరాం. నేనే లేకుంటే పార్వతి అలా ఏడ్చేదికాదు. దుఃఖానికి ఆత్మీయత ఆర్ద్రమైన ఆశ్రయాన్నిస్తుంది. అది లేకే నేను దుఃఖం దరిదాపుల్లోకి రాలేక పోయాను. మోడులా పెరిగాను.

చాలా కాలం తర్వాత మళ్ళీ పెద్ద సాములార్లు వచ్చారు. మా కందరికీ పరీక్ష పెట్టారు. భారవి భర్తృహరి సుభాషితాలు భగవద్గీతల్లో నే నొక్కడ్నే మాత్రమే నెగ్గాను. ఏమాత్రం భయపడకుండా గడగడా చెప్పగలిగినందుకు అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. మూగవాడు మాటకారెలా అయ్యాడని చింతలో పడిపోయారు. సాములార్లు కొత్త పంచల్ని నూటపదహార్ల బహుమతిని అందజేశారు.

ఆ సంతోషంతో పార్వతి గుడిశ చేరాను ఆ రాత్రి. అప్పటికే మంగళహారతి పట్టుకొని ఎదురు చూస్తూ వుంది నూటా పదహార్ల నాణాల్ని హారతి పళ్ళెంలో పోసి "పీ కంటి

వెలుగు పీ మాట విలువ" అన్నాను. హపా యిల్ని దోపిట్లోకి తీసుకొని నా నె ంచి పోస్తూ నన్ను కౌగలించుకుంది. నా ంచిని చూపేవారు అంత సన్నిహితంగా వచ్చి నందుకు చాల సంతోషించాను. ఆన వానికి ఆవేదనకు ఆత్మీయులు కావాలి

"ఏయ్! బెల్లం కొట్టిన రాయీ హట్లా దవేం!" అంటూ చరిచింది.

"సాములార్లు శాస్త్రాలు చదివిం డానికి సెంట తీసుకెళతావన్నారు."

"అందుకు బెంగమూతెందుకు? నంగ పోయి లాభంగా రా!"

"నా సరస్వతీ పీఠం యిక్కడే.

"పిచ్చిబ్రాహ్మడా! సరస్వతి పిల స్తుంటే సెవకా ముందూ దేవికీ!"

"మూగవానికి మాటలు నేర్పిన నిన్ను వదిలిపెట్టి పోలేను."

"స్వామీ! పేద్ద పండితుడివై ! ఈ పార్వతుల మెట్ట బాగుచెయ్యి. దే స్థానం వారి దౌర్జన్యాల్ని అపుజెయ్యి...... ఇవిగో మా నాన్న పుస్తకాలు-తీసుకో ము ...."

అంటూ ఆ రాత్రంతా ధైర్యం చెప్పి సాగ నంపింది. పుస్తకాల మూటలో 'ఓల్గానుండి గంగాతీరం' వగైరా రాహుల్జీ సాంకృత్యా యన్ పుస్తకాలు కోశాంబి భారతదేశచరిత్ర, దేశ చరిత్రలు, సామాజిక శాస్త్రాలు వున్నట్లు చాలా కాలం తర్వాత తెలుసుకున్నాను. ముందే చదివి వుంటే ప్రయాణం కట్టే వాడ్ని కాదు.

ఉదయంద్వారాలుతీయగానే మొదట పార్వ తులు దైవదర్శనం చేసుకోవాలి-ఆ తర్వాత మిగతా భక్తుల ధర్మదర్శనం - ఆ ఉదయం దర్శనం తర్వాత బయల్దేరాం. పార్వతులు గుడి గంటలు ఘనంగా మోగిస్తున్నారు. పార్వతి శంఖం వూదుతూనే వుంది. మంగళ కరమైన వీడ్కోళ్ళు చాలా దూరందాకా విని పించసాగాయి. సాములార్లు పల్లకీలో మేము బండిలో సాగిపోయాము. పార్వతి జేజేలు నాకు చాల బలాన్నిచ్చినా నా గుండె వెలితి గానే వుండిపోయింది. నాటి సూర్యుడు మబ్బుల మాటునవున్నా నా మనస్సును కాల్చక వదల్లేదు.

శైశవం శాపంలా గడిస్తే బాల్యం పీడ కలగా ముగిసింది. కౌమార్యం ఒంటరి తనంలో వేగిపోయింది. యవ్వనం స్థాన భ్రష్టత్వంతో ప్రారంభమయింది. ఈమధ్య దొరికిన ఆధారాలు దూరమయ్యాయి.

శాపనార్థాల్లోంచి శాస్త్రార్థాల్లో పడ్డాను. పదేళ్ళు సాంప్రదాయ గ్రంధాలు వల్లించాను. లోకానికి దూరమయ్యే మార్గాల్లో దిక్కు-తోచక తిరిగాను. జిజ్ఞాస జీవిత కర్తవ్యాన్ని వెతికితే మఠాధిపతుల శిక్షణ స్వాధికృతా భావాన్ని నాటింది-పంజరంలో నేర్చుకున్న పలుకుల సాయంతో స్వేచ్ఛాకాశంలోకి ఎగురలేకపోయాను. ఎక్కడ చూసినా రాబందులు కిరాతకులు చెట్ల నీడన సరీ సృపాలు.

సకల శాస్త్రాలు చదివిన శ్రోత్రీయునిలా వూరు చేరేసరికి బ్రహ్మరధం పట్టింది సంప్ర దాయం. ఘనస్వాగతం లభించింది. ఆలయ ప్రాంగణంలో పీఠాధిపతుల ఆదేశం మేరకు శివక్షేత్రం సర్వాధికారి నయ్యాను. స్థానా చార్యుడిగాను వేదపాఠశాల ప్రధానాచార్యుని

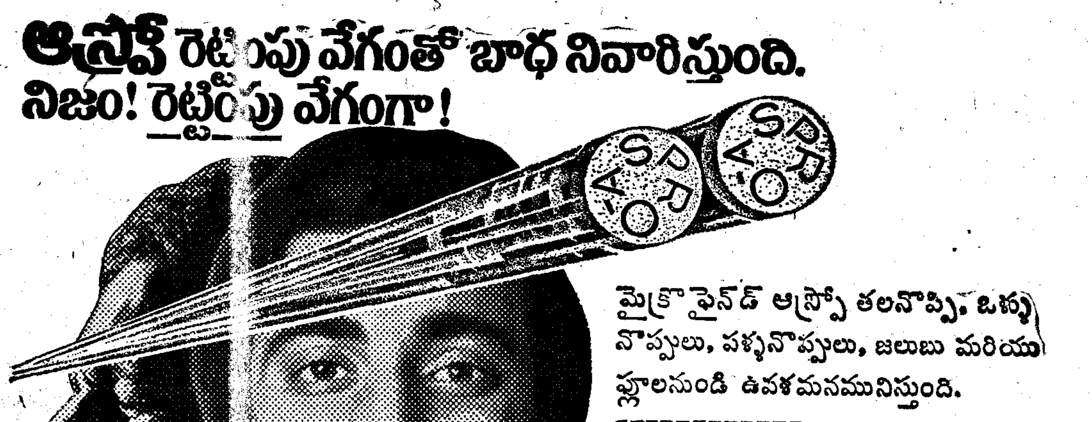

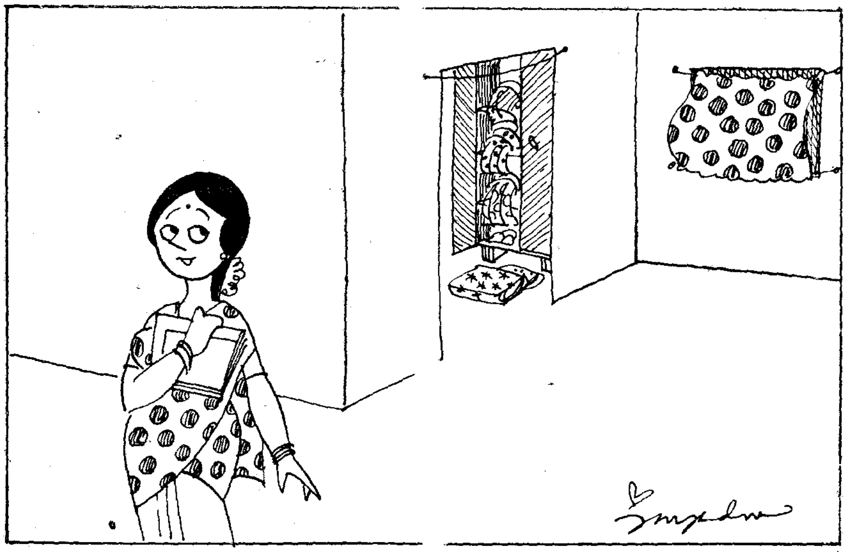

గాను ఆర్షధర్మప్రచారకునిగాను చాతుర్వర్ణ్య వ్యవస్థ సంరక్షకునిగా నియమింపబడ్డాను.

నాటి నా సన్మానసభ నా అనిశ్చితత్వాన్ని ఒక నిశ్చయానికి వచ్చేట్లు చేసింది. చలి ఒక్కసారిగా పోయింది. నా వెన్నెముక నా స్వాధీనం అయింది. నా చదువు నా సంస్కారంగానే పని చేసింది. నేను మనిషిగా మాట్లాడే చారిత్రక సన్నివేశం వచ్చేసింది. నా చిరునామాలో లోకం చిరునామా వెతికాను. నా ఔన్నత్యంలో సామాజిక స్థానాన్ని చూశాను. నా వికాసంలో నాగరికత స్థానం ఏమిటో తేల్చాను.

"మీరంతా నన్ను చాలా గొప్పచేసి బరువు బాధ్యతల్ని మోపుతున్నారు. ధన్యవాదాలు. దీపం వెలిగినచోటే నీడలు అలుముకుంటాయి. కాంతిదాహానికి వచ్చిన పిచ్చి శలభాల్ని క్రీనీడల్లో నక్కిన బల్లులు స్వాహా చేస్తాయి. మన తాత్విక చింతనా వికాసం కూడా అలాగే జరిగింది. గతకాలపు వైభవంతో వర్తమానాన్ని బతికించజాలం. అలా బతికిన బలహీనతకు భవిష్యత్తు వుండదు.

ఒక వర్ణపు నీతి సాంఘిక న్యాయం కాజాలదు. మనధర్మం చాల పాక్షికమైనది. దాన్ని కొనసాగించడం మహత్తరమైన సామాజిక వికాసాన్ని అభివృద్ధి క్రమాన్ని కాలదన్నడమే కాగలదు. లోకవిరుద్ధంగా జనవిరోధంగాను ఏ సంస్కృతీ బతుకజాలదు.

పీఠాధిపతుల సాన్నిధ్యంలో చదువుకున్న దానికంటే ఇక్కడి జీవితంలో తెలుసుకున్నది చాల వుంది. నా ఔన్నత్యం కోసం సాంఘిక బాధ్యతను విస్మరించజాలను.

నాకు పాఠాలు నేర్పిన నా సరస్వతీ పీఠానికి న్యాయం చేయాల్సిన నైతిక బాధ్యత నన్ను ప్రశ్నిస్తూ వుంది. నా సంస్కారం సాంఘిక ధర్మాన్ని కోరుతూంది.

"మూకం కరోతి వాచాలం
పంగుం లంఘయతేగిరిం
యత్కృపాత మహంవందే
పరమానంద మాధవం."

మూగవాణ్నయిన నన్ను పండితునిగా [illegible]ర్చింది, నడవలేని నాకు ధైర్యసాహసాల్ని [illegible]చ్చింది శంకరమఠం కాదు, రాజరాజేశ్వర [illegible]స్వామి దేవస్థానం కాదు. తోడి మానవుల [illegible]ట్ల సానుభూతిని పెంచింది ఆ ఇంగిత [illegible]నంనుండే లోక జ్ఞానాన్ని కలిగించింది [illegible]పార్వతుల మెట్టు'. అది మన దుర్మార్గపు [illegible]రాచారాలవల్ల శాపగ్రస్తంగా వుంది. [illegible]న్ని సంస్కరించాలనుకుంటున్నాను. మీరు [illegible]స్వాములవారి ఆదేశం మేరకు పెట్టిన ఈ [illegible]లకిరీటం చాల కంటకంగా వున్నది. లోక [illegible]నాన్ని కలిగించిన పార్వతులమెట్ట సర[illegible]స్వతీ పీఠానికి, కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా నన్ను [illegible] అంకితం చేసుకొని తద్వారా సంస్కార[illegible]పన్నమైన పరమానందాన్ని పొంద[illegible]చాను.

మీ పూలకిరీటం వద్దు. మీ సాంప్రదాయం [illegible]కలా బాధ్యత వద్దు. మీ దురాచారాల [illegible]డిత్యం వద్దు...."

అంటూ పూలకిరీటం తీసి పక్కన [illegible]ట్టాను. జందం తెంపి ధ్వజస్తంభం వైపు విసిరాను. ముందుకు నడిచి ఎదురు చూస్తున్న నా పార్వతి వైపు నడిచాను. ఆమె మందార మాల మెళ్ళో వేసింది.

ఊహించని ఈ సాహసానికి, అవమానానికి కందిపోయిన పెద్దలు పిడికళ్ళతో శాపనార్థాలతో మాపైకి వురికి వచ్చారు. అప్పటికే పోగయివున్న పార్వతులు చేతుల్లోవి త్రిశూలాల్ని సంధించి మాకు రక్షణగా నిలిచారు. బిచ్చగాళ్ళ శంఖధ్వానాలతో మా విజయాత్ర నడిచింది. శాపగ్రస్తుల వదనాల్లో సూర్యోదయం కనిపించింది. పతితులు, భ్రష్టులు దీనులు దుఃఖితులు నా నిర్ణయానికి గంతులు వేస్తూ పండుగ చేశారు.

పార్వతీ నేను దంపతులుగానే మిగిలిపోక కొత్తలోకం కాగడాలుగా వెలిగిపోయాం- పార్వతులమెట్టను సాగులోకి తెచ్చాం. పాఠశాల పెట్టాం. గుడికివెళ్ళే సాంప్రదాయం మాన్పించాం. ఏటి నీటిని మళ్ళించి పాడి పంటలు అభివృద్ధి చేశాం. దీనులంతా మహాశక్తి సంపన్నులయ్యారు. ఆశలు మా వశమైనాయి. విజయాలు మా ముంగిట్లో వాలాయి.

కాని స్వార్థపరుల కూటమి అంత సులభంగా సామాన్యుల విజయాన్ని అంగీకరిస్తుందా? పతితుల ఔన్నత్యాన్ని గుర్తిస్తుందా? పీడితుల భాగ్యోదయాన్ని స్వీకరిస్తుందా? ఇది చరిత్ర చెప్పే చేదు పాఠం. బలవంతులు బలహీనుల్ని కాల్చుక తినడం నడుస్తున్న చరిత్ర—

కక్ష కట్టిన పెద్దలు మొదట మా ఏటి నీళ్ళను మళ్ళించి భక్తుల సౌకర్యం కోసం స్నానగుండాన్ని విశాలం చేశారు. నీటి పారుదల సౌకర్యం కోల్పోయిన మా పొలాలకు నీరు పెట్టడానికి ఎండిపోయిన ఏటిలో చెరువును తవ్వి జలసమృద్ధిని సృష్టించాము. కన్ను కుట్టిన ఆలయ కమిటీవారు పార్వతులమెట్ట ప్రాంతం దేవస్థానానికి చెందిందని తగాదా లేవదీశారు. దిక్కులేని వాళ్లంతా వక్కటయ్యారు. కేసులు పోలీసులు పెద్దలు ఒకివైపు, కన్నీళ్ళు కాయకష్టాలు సంఘటిత శక్తి మరోవైపు -మేమే నెగ్గుతూ పోయాం. మా సానుభూతిపరులు పెరిగారు. సహించలేని భూకామందులు దౌర్జన్యకాండకు దిగారు.

సంక్రాంతి పంట కోతల కాలం. ఇంకా వరికోత కాలేదు. అందరూ అర్ధరాత్రి నిద్రపోతున్నారు. అమాంతంగా మంటలు చుట్టు

ముట్టాయి. పొలాలు గడ్డివాములు పశుల కొట్టాలు గుడిశలు మంటల్లో నామమైపోయాయి. దిక్కు తోచని దీనులు చెల్లాచెదురై పడి చచ్చారు. మంటల్లో మాడిచచ్చారు. పార్వతీ నేను పొలం కాపలా దగ్గరే వున్నాం. నేను చూస్తుండగానే పిల్లల్ని కాపాడబోయి నిలువునా కాలిపోయింది - పార్వతిని రక్షించబోయిన నా కళ్ళల్లోకి మంటలు దూసుకు పడిపోయాయి. వళ్ళు కాళ్ళు కాలిపోయాయి. ఎవరో వచ్చి రక్షించారు. సేవలు చేశారు. బ్రతికి బయటపడ్డాను.

చావగా మిగిలినవారు వలసపోయారు. వళ్ళు కాలి కాళ్ళు పోయి కబోది అయిన వాళ్ళు ఇక్కడే వుండిపోయారు. ఆ అంటి అడుక్కుతినే దౌర్భాగ్యుల్లో నేనూ ఒకణ్ని. చావుకు ఎదురు చూస్తున్న నిరాశ జీవిని. అన్నీ పోగొట్టుకున్న వికలాంగుణ్ని.

బురదలోంచి కమలాల్ని తీసి నా స్వప్నాల్ని బురదలోనే తొక్కేశారు. నవ లోకం వంచన వనాన్ని నిలువునా కాల్చేశారు. కఠినం నా కుటుంబాన్నయినా మిగల్చ లేదు.

పగల పెగల్లో కాలి బూడిదైన నా జీవితం మిగిల్చిందేమిటి? చీకటి.... చీకటి ... చీకటి....

కొన్ని జీవితాలు ఎందుకూ పనికిరాకుండా ఎందుకు కాల్చబడతాయో ఆలోచించండి. మీ దయగల చూపుల్లోంచి వాడని వెలుగులు రావాలి. పసివాడని జీవితాలు ఏనైనా బాగు పడాలి. ఇలాగే అన్యాయం కొనసాగితే ఈ సమాజానికి భవిష్యత్తు వుండదు. ఈ దారుణమైన సంక్షోభంలోకి భద్ర సమాజం కూడా రాక తప్పదు. తరాలు నాశనమవుతాయి. ఈ వ్యాపించే దుఃఖాన్ని అరికట్టండి. పీడకుల పట్టులోంచి జీవితాల్ని తప్పించే విముక్తి యుద్ధం చేయండి.

బతుకంతా కాలిన కలగా మిగిలిపోయింది-నా తుది మొదళ్ళు ఒకేరకంగా విస్మృతంగా వున్నాయి. ఆశలు చూసిన మధుకాలం అరచేతిలో కదలాడి కిందపడి ముక్క చెక్కలయింది. ఆ శిథిలాల్లో నేను పసగాడుతున్నాను. చివరి ఊపిరికి పడిగాపులు కాస్తున్నాను. చూసిన స్వర్గం మిగిలిన నరకంలా విరుచుక పడింది.

నా కథ నడిచేదెట్లా? కాళ్ళు లేవే....నా కథ చూసేదెట్లా? కళ్ళు లేవే....

"అలా అనకండి. మీ కథ నడిచిన గుర్తులున్నాయి. తర్వాతివారు నడుస్తారు. ఆ త్యాగాల పరిమళంతో మీ కథకు కొత్త ప్రాణం పోస్తారు. మీరు చూసిన వెలుగులింకా పరిసరాల్ని వీడిపోలేదు. ఆ వెలుగు రాగడాలతో మీ కథకు కొత్త కాంతుల్ని సమకూరుస్తారు."

"ఎవరు? ఎవరు? ఎవరు? ఎవరు మిగిలారని?"

"మీ వారసులు. మీరు నడిచిన బీళ్ళలో మొలుచుకొస్తున్నారు. మీరు చూపిన వెలుగుల్లోంచి చిమ్ముకొస్తున్నారు....మీ కథ నడుస్తుంది .... అది వీరగాథ ....దానికి చావు లేదు...."

"నాయనలారా! ఆ ఆశల మాటలు వినడానికే మిగిలి వున్నాను. దూరాన వున్న ఈ దిక్కులేని దిబ్బమీదికి నడచివచ్చి నా కథను ఇంత ఆత్మీయంగా విన్నారు. సర్వనాశనమైన పార్వతుల రాజ్యాన్ని కన్నారు. సానుభూతిని చూపించారు. కాళ్ళు లేని కథకు కళ్ళులేని వెతకు శ్రద్ధాంజలి ఘటించారు మీరు. ఎవరు నాయనా?"

"మీ వారసులు కావడానికి ఊపిరి పోసుకుంటున్నవాళ్ళ, కాళ్ళు తెగిన కథను దారికి తెస్తున్నవాళ్ళం. కబోది కథను కాంతివంతం చేసే యత్నంలో వున్నాం. మీ కథ అనంతం...."

"ఎంత చల్లని మాట! జాగ్రత్త! ఏకంగా కథ నడపండి. జ్ఞానంతో కథ చూడండి. నిన్నటికి నేటికి వంతెన వేసి రేపును కాపాడండి."

వేగుచుక్క వెలుగులో వారసులు లేచారు. వారి నడకలో కథకు కాళ్ళు వచ్చాయి. కథకుని నిశ్వాసం చల్లగాలిలా వ్యాపించింది □

ఆర్. వెంకటేశ్వర్ అండ్ కో ప్రచురణలు

ల్లోన్ స్క్వయిర్ మద్రాసు 600 001

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణం తెన్మఠం రంగాచార్యులు దేవరాజు సుధీమణి పీఠికతో	సుందరకాండ మూలం	....	....	10-00
	తాత్పర్యం	....	....	20-00
భారతం (వచనం) — (సంపూర్ణం) నరసింహచార్యులు		....	....	12-00
భాగవతం (వచనం) 8 భాగములు ఒక్కొక్క భాగం		....	....	7-50
లలితా స్తోత్ర రత్నాకరం (తాత్పర్య సహితాం)		....	....	10-00
లలిత సహస్రనామం		....	....	2-50
విష్ణు సహస్రనామం		....	....	2-00
పంచ అష్టోత్ర శతనామావళి		....	....	1-25
అధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తనలు		....	....	4-00
కువలయానందసారము — బులుసు వెంకటరమణయ్య		....	....	4-00
స్తోత్రార్ణవం 2 వ భాగం		....	....	4-50
నీలాసుందరి పరిణయం—కూచిమంచి తిమ్మకవి		....	....	2-00
వెంకటాద్రి స్వామి కీర్తనలు—అల్లూరి వెంకటాద్రి స్వామి		....	....	2-50
రామచంద్రుని హంపీ యాత్ర—గంటికోగి సోమయాజి		....	....	2-50
శ్రీ తారకనామ రామాయణం—తెన్మఠం రంగాచార్యులు		....	....	5-00

మీకు కావలసిన రకములకు ఆర్డర్లు వ్రాయగోరెదము

పోస్టేజి అదనం

పుస్తక విక్రేతలకు భారీగా కమిషన్ ఇవ్వబడును